

KROGSTAD

Byn som flyttade söderut

Krogstad nämns för första gången redan på 1400-talet men eftersom alla sex byar i Lumparland var bebodda redan på 1200-talet så vet man att också byn Krogstad var det. Eftersom Lumparby var den by som befolkades först, är det antagligen så att de använde Långviken i Krogstad som båtplats.

Gårdarna och bondeseglationen

I slutet av 1700-talet flyttade gårdarna längre söderut i Krogstad. Den äldsta av bondgårdarna i södra byn är Nybonds. Gården Mattas har bebotts av flera framgångsrika personer. Vem som helst kunde inte få syssla med brännvinsbränneri och det nämns i gamla protokoll att man på Mattas haft kronans tillstånd för det under 1800-talet.

Gamla Krogstadby

Namnet har skrivits på många olika sätt och man kan bara spekulera om namnets härkomst. Det kan betyda vikbotten eller vattenkrök, krok. Stad kan betyda båtplats. Byan namnet har också kopplats till Olavf Krog, som hade anknytning till Lemland på 1400-talet. Namnet kan även komma från ordet krog. Redan på 1500-talet bildade Lumparland ett eget länsområde och det var under den här tiden vanligen förekommande att läns-

På väg till Krogstadvik

mans-, krögar- och gästgivarsysslorna var sammanslagna.

Enligt gamla skatteböcker från 1530-talet, hade byn tre gårdar och var då den minsta i Lumparland. Fastän byn var liten och hade bara tre hemman, bodde socknens mest förmögne bonde i Krogstad. På 1500-talet nämns att det har funnits en tingsplats i Krogstad. Möjligen var den belägen vid Södergård (som senare kallas Mattas). Under 1600-talet fanns det

Mejeriet i Krogstad på 1930-talet

Kiosk i Krogstad 1960-talet. Bakom Södergårds manngårdsbyggnad.

bara två gårdar i byn, Södergård och Östergård. Södergård delades på 1780-talet till två gårdar, då den ena halvan blev Mattas. Det sägs att runt den gamla byn fanns det en hög gårdesgård, för att hålla rövare och även rovdjur borta från byn. Tittar man på gamla kartor är det förstärkt, eftersom byn låg nära gamla stora farleder och säkert var en skyddande vik för många sjöfarare och eventuellt också för sjörövare.

Skick Lumparland, byggd av Krogstadbon Karl Gustav Sjövall på Furuholm 1877

Mats Johansson Lindqvist (1798–1886) var pionjär inom sjöfarten i Lumparland. Han var bonde, redare och kyrkvård och bodde på Mattas under 1800-talet. Lindqvist byggde loggerten Emaus i Estvik 1840. Båten gjorde redan 1841 en resa till Lübeck i Tyskland, vilket var mycket ovanligt på den tiden. Idag ligger vraket vid Ramsholmen, mitt emot Örarna.

På gården Mattas har det också funnits butik. Under bondeseglationen var det flera gårdar i Krogstad som ägde andelar i olika fartyg, t. ex. galeasen och skonaren Fortuna som ägdes av Anders Johan Andersson (1823–1893) på Norrgårds. På gården Nybonds bakade man bröd både till båtbyggarna och till båtar som proviant. Om detta vittnar den ovanligt stora bakugnen i mangårdsbyggnaden. Även galeaserna Carlsson och Olga ägdes av krogstadbor. Vid Krogstad örarna fanns det flera vinterliggare och även en krångbro som användes för att kunna underhålla båtarna när de inte var på seglats.

Hantverkare och mejerister

Krogstadbon och bonden vid Södergård, Karl Gustav Sjövall (f. 1825), var en mycket skicklig skeppsbyggmästare. Sjövall byggde år 1877 skonertskeppet Lumparland och galeasen Krona. Flera hantverkare etablerade sig i Krogstad. Ett tag kallades Krogstadvägen i folkmun för hantverkaregatan. Här fanns murare, skomakare, skräddare, snickare, smed m. fl. Smeden i Krogstad på 1900-talets början var faktiskt en kvinna – Georgina Johansdotter (f. 1878). Fadern hade lärt henne detta yrke. Hon var även skomakare samt skötte en tid en liten filial till Lumparlands Andelshandel i sitt hem. Lumparlands enda mejeri fanns också i Krogstad. Det byggdes omkring 1916 och var i användning ända fram till 1947. Senare var det gamla mejeriet kommunens branddepå fram till 2000-talet, då den nya brandstationen i Klemetsby blev färdig.

Mellan Mattas och gamla mejeriet lär det ha funnits ett båtsmanstorp, från den tiden Åland och Finland hörde till Sverige. Den första officiella midsommarstången lär ha funnits i Krogstad, vid mejeriet. Här har också funnits två dansbanor, den första redan på 1920-talet. Långt inne i Långviksviken, i den gamla byn, lär det ha funnits en vattenkvarn en gång i tiden.

Krogstadbo på slottertalka i början av 1900-talet

Grottan innifrån.

Grottan i Krogstad

Grottan i Krogstad

Byn Krogstad har en alldeles egen grotta, Krogstadsklyftan med Hälbergstugan. Under Stora ofreden (1714–1721), när Ålands befolkning var på flykt, var även Krogstad öde. Det sägs dock att en gammal gumma hade blivit kvar i byn och bodde då med sin ko i grottan i Krogstad. Hon band hästskor bakochfram under kons klövar för att vilseleda fienden att en häst gått in till byn i stället för en ko in till grottan.

Mattas 1900-taletsbörjan

Lumparlands kommun

Läs mer på | www.lumparland.ax

LUMPARBY

Lumparlands äldsta by

De första lumparlänningarna kom i tiden till Lumparby. Lumparby är den äldsta och största byn i Lumparland, med sex hemman. Första gången byn nämns i skrift är 1494. Eftersom Lumparby befann sig på ön Lumparland, kan man helt logiskt tänka sig att byn fick namn efter ön. Snicknäs är Lumparbybornas båthamn vid Kapellviken. Namnet tyder på att där gick en gammal smal sjöväg till kyrkan. Många historiskt kända personer har haft anknytning till Lumparby.

Utgård

Gården Utgård var enligt 1661 års jordebok ett frälsehemman. På 1500-talet ägde Henrik Persson till Möckelgräs gården genom sin hustru Anna Henriksdotter i Lapp. Anna var gift flera gånger och egendomen ägdes av hennes man Joen Westgöte och senare Turils Stålhanske. Elsa till

Skråddarböle, Annas dotter, ärvde hemmanet 1604 och det kom på detta sätt i Gyllenflögharnarnas ägo och senare genom giftermål till Björn Svinhufvud. Han å sin sida pantsatte gården och Jesper Gruisbiörn fick den i sin ägo och behöll den. I jordeboken från slutet av 1600-talet ägdes gården igen av släkten Svinhufvuds arvingar. Nuvarande byggnad vid Utgård är från 1800-talet.

Skök Amalthea Byggnads år 1871 i Osterbotten, Redare 1871-93 J.E.Rosenberg m.m.

Lumparlands kommun

Ollas

Mangårdsbyggnaden på gården Ollas byggdes 1825 och är bland de äldsta byggnaderna i byn. Ålands första lantdagsgästman Johan Erik Rosenberg (1834-1921) bodde på Ollas. Han var bondeståndets representant vid de flesta lantdagarna mellan 1867 och 1900. Han var bara 33 år gammal när han började sin politiska bana som representant för den åländska bondeklassen. Han var också Lumparlands förste handelsman samt postmästare på hemmanet Ollas. Han var en av initiativtagarna till folkskolan i Lumparland samt för att få en bro till Lumparsund. Rosenberg var även kyrkvård, nämndeman vid tinget samt en av Lumparlands största bonderedare. Åtminstone skonerten Akme var byggd i Vanaviken i Lumpo av J. E. Rosenberg. Han var också korrespondentredare för flera skutor, bl. a. Maria, Wilton, Toivo och Amalthea. Bondeseglationen var stor och viktig i Lumparby. Andra fartyg som hörde hemma i Lumparby var bl. a. Alvine, Amadis och Britalisa.

J.E.Rosenberg Ålands första lantdagsgästman

Telefoncentral

Lumparlands telefoncentral fanns i Lumparby. Ragnar Johansson (1905-1980) började med centralen hemma på gården Andersas 1922 och skötte den system 1935 år, tills Lumparlands telefoner automatiserades 1957.

Tegelbruket

Under Bomarsunds uppbyggnadstid fanns det ett tegelbruk i Lumparby. Teglen hette Toivo och tillverkades åtminstone under 1840-talet. Enligt muntliga traditioner har tegelbruket funnits norrut i Lumparby, nära Vanaviken ("Norrviken") vid fastigheten Bruket. Där kan man ännu hitta tegelstenar i marken som är rester från 1800-talet.

Pressbod och glansstrykerska

I Lumparby vid Robertas (Blomsterhyddan) fanns det en pressbod, där man kunde pressa nyvävda tyger så att de blev blanka och släta. I början pressade man vävar från både Lumparland och Lemland, men senare från

hela Åland. Sedan 1968 kan man se Robertas pressbod vid Jan Karlsgården i Sund. Det var den sista pressbod som var i bruk på Åland, verksamheten upphörde 1947-48. På andra sidan vägen, nära

gården Hinders, bodde Vendla Pettersson, som var glansstrykerska. Hon pressade kläder och tyger av mindre storlek, bland annat prästkragar.

Vy över Lumparby på 1920-talet. Byn hade då bl.a. sju väderkvarnar.

Skrinnklint

I muntliga berättelser från tiden omkring Stora ofreden berättas det att en ryttare var på väg till Lumparby med bud från Haddnäs gård i Lemland. Hästen kom dock ensam till byn. Ryttaren hittades senare död på bergen mellan Skag och Lumparby. Under långa tider kallade folk därför berget till Skrinnklint/Haltberg.

Robertas pressbod vid Jan Karlsgården, flyttad 1967 från Lumparby

Lumparlands turbil

Karl William Karlsson (1883-1945), sjökaptan och bonde på gården Hinders i Lumparby, fick år 1925 tillstånd av landskapsnämnden att få utöva yrkesmässig linjeautomobiltrafik inom Åland på linjen Lumparland - Lemland - Mariehamn. En T-Ford, ombyggd till buss, var den första Lumparlandsbussen och början till dagens bussbolag Williams buss.

Karl August William Karlsson utanför Hinders gamla byggnad

Den första Turbilen och Timo Williams

Läs mer på | www.lumparland.ax

LUMPO

De ångbåtar som trafikerade i skärgården kom regelbundet till Lumpo på 1800-talet och ända till 1920-talet. Man kan nämna åtminstone Skärgården I och Mariehamn II. Man kan än idag se lite rester av ångbåtsbryggan samt av varvet med krängbron. Man kan också hitta flinta, som användes som ballast i fartygen.

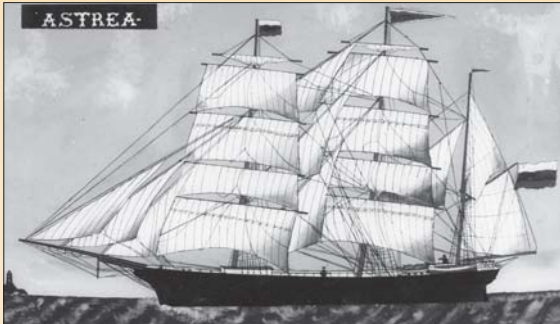
Lumpoby, Janséns.

Byn Lumpo ligger vid Lumparn och Kasberget, som är det högsta berget i Lumparland med sina ca 60 meter. Kasberget är toppformat och har säkert varit ett bra landmärke åt sjöfarare på Lumparn. Det finns även teorier att Lumparland ursprungligen fått sitt namn efter just Lumpokasen av sjöfarare.

Lumpo by har bara tre gamla hemman. År 1537 nämns byn för första gången i skattelängder. Enligt skattelängden då, och även 1571, var byn fattig. År 1661 var situationen likadan. Man fiskade och hade små humlegårdar. Under 1600-talet lämnades gårdarna öde flera gånger. På 1700-talet stabiliserades förhållandena och när ålänningarna kom hem efter Stora ofreden, lämnade man inte mera sina hemman obebodda.

Bondeseglation, ångbåtshamn och varv

Ekonomi blev bättre och bättre under bondeseglationen i mitten av 1800-talet. Man byggde och reparerade båtar i Vanaviken, eller Norrviken som den kallas idag. På 1870-talet kunde flera av Lumparlands skutor vara vinterliggare i viken. I Vanaviken byggdes åtminstone skonertskeppet Akme av Lumparbyredaren J. E. Rosenberg. Även Lumpo by hade en egen korrespondentredare, bonden och nämndemannen Per Mattsson (1810–1887) från gården Pellas. Han var korrespondentredare bl. a. till briggen Astrea.

Brigg, byggdes 1859-60 i Lumparland. Astrea var hela sitt liv, 48 år Lumparlänningarnas ägo. Per Mattsson i Lumpo var bl.a. korrespondentredare till den.

Konertskeppet AKME byggt i Vanaviken i Lumpo av J.E.Rosenberg som var fartygets redare och störste pattrredare i nästan 30 år, byggt 1837.

Grottan

I boken "Beskrivning över Åland" av Radloff (1795) omnämner han en grotta i Lumparland: "... en annan grotta, 8 alnar lång 4 alnar bred och 4 alnar hög, träffas uti ett berg på Lumpo udden uti Lumparlands Capell". Detta berg kallas Kasberget. Enligt muntliga traditioner har grottan funnits på stora kasens sydöstra sida, men den har inte hittats i modern tid, trots mycket letande. Förmodligen har grottan helt enkelt rasat ihop och syns därför inte längre. Men man vet inte ...

Kolera och franska soldatgravar från Bomarsundstiden De boende i Lumpo hade en kort sjöväg till Bomarsund, och säkert hade man kontakter till fästningen eller ärenden till Skarpans, som var ett stadsliknande samhälle intill fästningen När franska och engelska styrkor intog och sprängde Bomarsunds fästning under Krimkriget i augusti 1854 avled nio personer i kolera i Lumparland. Av de nio var åtminstone fyra från Lumpo. På Lumpo udden finns franska soldatgravar från Bomarsundstiden.

Olika personer i byn

Lumparlands första taxibil fanns i Lumpo. Taxiägaren Viktor Nylund (f.1903) lärde också traktens folk att köra bil. Många lumparlänningar fick körkort efter att ha kört med Nylund.

Ida Gustava Karlsdotter, gift Mickelsson, i Lumpo var född 1857 och var en täckstickerska. Hon tillverkade täcken med stoppning och hennes arbeten var efterfrägade. Hon kallades Skomakars Ida och hon hade sitt port här bredvid denna informationstavla.

Om somrarna under 1920- och 1930-talet vistades den kände finlandssvenske diktaren Elmer Diktonius (1896–1961) i Lumparland och bodde då bl. a. i Lumpo vid Södergård.

Hjalmar Jansén med dottern på Lumpovägen

Sektorfyrv vid Lumpoppoude. Stranden mitt emot Bomarsund.

Ungdoms- verksamhet

Lumparlands första midsommarstång restes i Lumpo. Innan man byggde ungdomslokalen Furu-borg i Klemetsby på 1920-talet vistades ungdomarna på hemmanet Pellas och hade ungdomsföreningsaktiviteter där. Enligt en gammal artikel i tidningen Åland hade Lumparland en ungdomsförening redan 1898, då lärarinnan Hulda Simonsson valdes till ordförande.

Båtsmanstorp

Ett båtsmanstorp fanns en bit söderut från denna informationstavla. Flera av båtsmännen i Lumpo hette Falk. Kanske Falkberget har inspirerat till namnet. De tre gårdarna i Lumpo, samt ett hemman från Lumparby, hade gemensamt roten. En båtsman utrustades och avlönades av en rote, vilken på fasta Åland bildades av fyra bondgårdar. Roten skulle hålla båtsmannen och dennes familj med bostad, en enkelstuga och lite odlingsmark samt lite olika förnödenheter. Det här var under tiden som Åland och Finland hörde till Sverige, före år 1809.

Falkberget i Lumpo. Ännu vid 1930-40 talet fanns det falkar som häckade på bergen. Kan det vara en slump att båtsmännen i Lumpo alltid hette Falk?

Vestergårdsvärdinna mjölkar. I bakgrunden den gamla södergårdsväggningen.

Bilden av Skärgård I. Denna bild visar hur en liten ångbåtshamn/brygga vid sekelskiftet kunde se ut t.ex. i Lumpo, när ångbåten anlöpte bryggan. (Vårdörutten: Grundsunda – (Töftö) – Vargata – Delvik – Bomarsund – (Tranvik) – Lumparby – (Granboda) – Norrvik – Mariehamn)

Viktor Nylund med sin taxi-bil o. bilskolebil.

Lumparlands kommun

Läs mer på | www.lumparland.ax

SVINÖ BY

Svinö har antagligen fått sitt namn efter att man helt enkelt släppte ut svin på bete på ön. I skrift nämns byn på 1400-talet, men förmodligen är byn befolkad redan på 1100–1200-talen, liksom de andra byarna i Lumparland.

En gammal bod vid byhamnen

Svinö på kaffebjudning 1920-talet. Alla i byn var bjudna av en fiskarfamilj från Houtskär, Västerfjärden i bakgrunden.

En bild från tidiga 1960-talet från byhamnen

Svinö gränsar i nordväst till Krogstad viken. Där hade man en gång ett sund och det gick att komma direkt via sundet till Västerfjärden. Någon gång under 1400-talet har där funnits en bro över sundet.

Man vet från gamla protokoll att det även på 1600-talet fanns en bro över sundet, eftersom det fanns en vilja från Lemlands håll att bygga ett nytt kapell för Lumparland i Svinö, så att lemlänningarna skulle få en kortare väg till kyrkan, speciellt de som bodde i Granboda, Haddnäs och Vessingsboda byar.

Det blev ingen kyrka i Svinö, och man kan tänka sig att det berodde på protester från lumparlänningarna, eftersom de då själva fått en mycket längre resväg till sin kyrka.

Svinöborna själva har dock alltid haft en god relation till Lemland, och speciellt under bondesejlation under 1800-talet hade man affärer ihop.

Bondesejlationen

Rosa skonarskepp byggd 1863 vid Furuholm för D.F. Söderlund

På 1800-talet fanns det tre skeppgårdar i Svinö; Norrgårds, Åkerlunds och Södergårds.

På Södergårds bodde kanske den mest framgångsrike redaren D. F. Söderlund (1821–1898). Han var även en duktig skeppsbyggmästare. Hans bror Karl Gustav Sjöwall i Krogstad var också han en duktig båtbyggare. De båda bröderna hade förmodligen lärt sig sin yrkesskicklighet av fadern, Daniel Ferdinand Mickelsson som också ägde skutor. Båtarna byggdes för det mesta på varvet vid Lumparsund på Furuholmen. Det kom båtbyggare från finska Österbot-

ten till flera byggen. Det beställdes även fartyg från Österbotten av Svinöredare.

Av båtar som hörde hemma i Svinö kan nämnas bl. a. Rosa, Thekla, Siren, Furstelea, Emanas och Elpis.

Det kan också nämnas att det flyttade en glasmästare till byn på 1860-talet.

Norrgårds i Svinö, Pojken Mikael Sjögren och Karl Oskar o. Anna S. o. Viktoria

Åländska sjömän i Grimsby i England på 1890-talet. Stående i mitten Johan Daniel Söderlund skeppare och bonderedare i Södergårds.

Anders Johan Åkerlund (1834–1892) skeppare, bonderedare och korrespondentredare.

Båtsmanstorp i Svinö

Båtsmanstorp

De mindre gårdarna och torpen är belägna på den östra sidan av Svinö. Även byns hamn finns här. På vägen till hamnen finns ett boningshus som ursprungligen var ett gammalt båtsmanstorp från den tiden Åland och Finland hörde till Sverige. De svenska soldattorpens motsvarighet på Åland var båtsmanstorp. Fyra bönder var tvungna att hålla en båtsman med hus och så mycket jord att han kunde ha en ko och gifta sig.

Lite kulturhistoria

I ett prostvisitationsprotokoll från 1853 kan man läsa att en viss Hedwig Eriksdotter undervisat barn i läsning och skrivning i Svinö. På den tiden fanns det inte några skolor i Lumparland. Man kan bara gissa att hon hade lärt sig skriva och läsa av sin mor som var född i Raumo stad, som dotter till borgare och byggmästare A. Tibiander.

På 1940-talet vistades konstnären och författaren Tove Jansson i byn. Det berättas att hon hade varit och målat, på en åker. Mitt under sitt målning hade hon blivit jagad upp i ett trä av en stor tjur. Där uppe hade hon fått sitta en bra stund innan byns ungdomar hade hört hennes rop och "räddat" henne därifrån.

Fornlämningar

I norra delen av byn hittar man rösen från bronsåldern eller från järnåldern, ca 500 år f. Kr. Dessa fynd är faktiskt de äldsta man hittat i Lumparland.

Vid farleden söder om Svinö, på ön Lilla Tiströnholmen, finns det en stenkompass som visar åtta väderstreck. Tio meter väster om stenkompassen finns en njurformad jungfrudans (stenlabyrint).

Även vid Stora Tiströnholmen har det funnits en jungfrudans, som dock inte har hittats vid de senaste inventeringarna av landskapets museibyår.

Lumparlands kommun

Läs mer på | www.lumparland.ax

SVINÖ FÄRJFÄSTE

Den 11 december 1957 blev en milstolpe i den åländska färjetrafikens historia. Landskapet hade byggt en ny väg till Svinö och färdigställt sitt färjfäste där. Denna dag insattes på linjen Svinö–Degerby m/s Föglö, som var landskapet Ålands första bilbärande skärgårdsfärja.

Ms Kökar.

Färjhamnen i Degerby

Grisslan på väg till Svinö

Svinö färjfäste under byggnation

Svinöfärjfäste

Arbete på gång

Föglöfärjan i Svinö

Transportkapaciteten var 16 småbilar. Att tiden var mogen för detta, visade sig genom att med en turtaethet om 3–4 turer dagligen, transporterade färjan 1959 ca 60.000 passagerare och 6.000 fordon. Man kan tycka att detta var en bra början, men problemfritt blev det dock inte. Det visade sig att m/s Föglös skrovform och propellersystem inte klarade den åländska skärgårdens isförhållanden. När det blev menföresperioder, avbröts Föglötrafiken. I samband med att färjfästet i Svinö blev färdigt 1957 förbättrades också trafiken till Sottunga och Kökar. M/s Kökar körde direkttrafik till Svinö tre dagar i veckan, med kombination med busstrafik mellan Svinö och Mariehamn. M/s Föglö gjorde redan 1959 två veckoturer till Sottunga och 1965 med fortsättning till Kökar. 1966 införskaffade landskapet färjan m/s Ejdern, som

trafikerade en tid Svinö – Sottunga – Kökar med fem veckoturer. 1971 kom m/s Grisslan in på Föglölinjen och därmed tryggades trafiken året runt. År 1986 fick Svinö ett nytt färjfäste och det byggdes om senast 2009, för att anpassas till nästa nya Föglöfärja.

Rederiaktiebolaget Parma köpte två motordrivna s. k. landstigningsfartyg som under andra världskriget hade använts av de allierade när de landsteg i Normandie. Det ena fartyget, m/s Panny, byggdes om på varv i flera omgångar för att slutligen fungera som bilfärja, med port förut och möjlighet att lasta bilar på däck och i lastrummet. En passageraravdelning byggdes på stolpar på förkant av däckshuset. M/s Panny trafikerade 1963–1964 mellan Svinö och Galtby i den åboländska

skärgården. M/s Panny döptes i folkmun skämtsamt om till "Suggan" på grund av sina ändhamnar. Det berättas att det gungade väldigt mycket ombord på m/s Panny, förmodligen eftersom den inte var så hög i kölen.

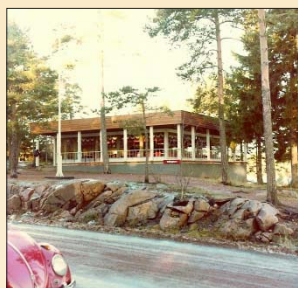

Panny på väg in till Svinö.

CAFÉ OCH STUGBY INGELA

Den nuvarande cafébyggnaden i Svinö är byggd redan på tidigt tjuettial. Familjen Hermansson som drev kaféörelsen hade också en stugby med

åtta stugor, som nu mera är helt borta. De första stugorna byggdes redan på sextioalet. Som en raritet kan man nämna en grillkåta.

Café Ingela i Svinö.

En av stugorna i stugby Ingela.

Grillkåtan i stugby Ingela.

Bilkö till färjan.

Lumparlands kommun

Läs mer på | www.lumparland.ax

KLEMETSBY

Namnet Klemetsby kan ha koppling redan till medeltiden. Klemet är ett mansnamn och by betyder nybygge. När Klemetsby nämns för första gången i skrift är det i skatteboken från 1537 och som "Clemetszby". Själva byn har nog funnits långt före det, eftersom det redan då fanns fyra gårdar i byn. Böle, i dagligt tal kallat Börs, som var skattehemmanet och de tre andra var kronohemman.

Lumparlands kyrka på 1926.

Klemetsby är en kyrkby. Lumparlands kyrka, som är helgad till S:t Andreas, är från 1720-talet och således den äldsta bevarade träkyrkan på Åland. Altartavlan är målad av den kände önningsbykolonisten Victor Westerholm. Man vet att det tidigare har funnits åtminstone två olika kyrkor på samma plats. Den föregående brändes ned av ryssarna under Stora ofreden (1714–21).

Lumparlands prästgård

Lumparlands prästgård har haft flera nämndvärda präster. Den som kanske är mest känd för eftervärlden är nog kaplanssonen Gabriel Israel Hartman, född

Lumparlands prästgård 1930-talet

1776, en av Finlands främsta tidiga filosofer. Flera andra prästfamiljer har haft viktiga roller för samhällets utveckling med skola, bibliotek, fattigvård m.m.

Lumparlands skola

Lumparlands skola finns i Klemetsby. Lumparlands folkskola inrättades 1871. Den första skolbyggnaden stod färdig 1878 och var då en av de första skolorna på Åland. Eftersom skolan hade blivit för liten för alla elever, byggdes den till med ett klassrum 1925. Hösten 1937 blev den nya småskolan färdig, eftersom

Lärarinnan Hulda Simonson med sina elever. Den första skolbyggnaden var färdig 1878.

skolan igen hade blivit för liten. Nuvarande skolbyggnad är från 1958 och har senare blivit om- och tillbyggd.

I början av 1900-talet verkade bl. a. Erika Lindström som lärarinna i skolan. Hon var bättre känd som predikant, missionär och författarinna till sången "Visa till Åland".

Kommunalt bibliotek fick Lumparland 1926. Före det fanns skolbiblioteket och det Fraserska biblioteket, efter kaplansdottern Gustava Fraser (1816–1905).

Lumparlands folkskola på 1920-talet

Butiken i Klemetsby

År 1916 bildades åtta åländska andelslag, och ett av dem var Lumparlands Andelshandel i Klemetsby. Den första affärslokalen hyrde man vid Klockars i bagarstugan. Affärerna gick bra och redan 1922 började man planera en ny butikslokal som blev färdig året därpå. Den nuvarande butiken byggdes 1936 och har senare fått om- och tillbyggnader.

Lumparlands Andelshandel 1940-talet

Det var Lumparlands Andelshandel som tog initiativ till att det borde byggas väg och en ångbåtshamn i Långnäs för varutransporternas skull. Denna blev färdig omkring 1926.

Bk. Christiani byggd i Lovisa 1848. Ågare 1900-16 J.E. Stenroos

Bondeseglationen

J. E. Stenroos (1864–1926), bonden och skeppsredaren på Böle ("Börs"), var på sin tid en av de största redarna i Lumparland. Han var redare för bl. a. barkarna Christiani, Gacelle, Thomas Perry och skonaren Tesver m. fl. Han var även med och byggde skonerskeppet Orion i Norrboda.

Mars 1809 bodde den svenske generalen von Döbel i det här huset vid Södergårds i Klemetsby.

Georg Carl von Döbeln och Bogdon Fedorovitj von Knorring i Klemetsby 1809

De ryska ockupationstrupperna var stationerade i Klemetsby och hit kom den svenske generalen von Döbeln den 16 mars 1809 för att underhandla med den ryske befälhavaren von Knorring. von Döbeln hade redan gett order till de svenska trupperna att retirera till Eckerö och på detta sätt ville han egentligen bara vinna tid.

Von Döbeln lyckades utverka ett stillestånd på förmånliga villkor, så att svenskarna östört skulle få dra sig tillbaka och alla fientliga attacker mot kusten från Stockholm till Piteå skulle ställas in till den 1 april. Överenskommelsen var färdig för underskift, då själve ryske krigsministern, den hårdföre Aleksej Andrejevitch Araktsjev, infann sig och rev sönder dokumentet. Ministerns avsikt var inte att enbart inta Åland, han ville rycka fram mot Stockholm, varför ett stillestånd var otänkbart.

von Döbeln kastade sig i släden och for i vredesmod bort. Han lämnade åt diplomaten Gustav Olof Lagerbring att skenförhandla med fienden för att vinna tid medan de svenska trupperna fortsatte marschen mot Eckerö och Sverige. Sägner förtäljer att general von Döbeln vid detta tillfälle sov en natt i vindskammaren till bagarstugan på hemmanet Södergård.

Furuborg

På 1920-talet byggdes ungdomslokalen Furuborg i Klemetsby till största delen med talloarbete. Denna byggnad brann dock ned under ett häftigt åskoväder 1961. Direkt efteråt byggde man den nya ungdomslokalen längre norrut, där den finns idag. Midsommarstången blev även den flyttad till den nuvarande platsen mellan Furuborg och Kapellviken. Lumparlands midsommarstång är en av de mest imponerande på Åland med sina 96 kronor i olika storlekar.

Midsommarstång vid gamla Furuborg 1950-talet

J. E. Stenroos ägde även en såg i Klemetsby, i Mar nära nuvarande Långnäs hamn. Han sysslade med virkeshandel bl. a. till Viborg. Sägner förstördes sedermera av en brand. Förmodligen fanns där också en hamn redan då p.g.a. virkeshandeln. Nära "Börs" har det en gång i tiden funnits ett bageri. Man bakade bröd bl. a. till fartygen. Längre efter att bageribyggnaden hade försvunnit kallade man vägasnittet till bagarkroken. På 1800-talets senare hälft fanns också en glasmästare boende på gården "Börs".

J.E. Stenroos skeppsredare och bonde i Böle med sin familj vid sekelskiftet 1900.

Lumparlands kommun

Läs mer på | www.lumparland.ax

NORRBODA

Byn Norrboda existerade redan i slutet av 1200-talet, troligen redan ännu tidigare. Norrboda bestod av fem gårdar på 1500-talet, alla skattehemman, vilket betyder att bönderna ägde sin gård och betalade skatt till kronan (staten). I slutet av 1500-talet blev en gård öde och delades på 1600-talet av de övriga bönderna. Vid skattläggning 1661 bestod Norrboda av fyra gårdar; Pellas, Mickels, Mattas och Vestergård. Senare har gårdarna igen delats till olika mindre enheter.

Den enda av sex strandbodas som är kvar vid Skepphus är Östergårds

Norrbodas utveckling Bondeseglationen

Från slutet av 1600-talet fram till 1809 hade byn båtsmanstorp. De flesta båtsmännen hette Nordström, reservbåtsmannen Sjöström. Under Stora ofreden 1714–1721 var Norrboda öde. Under Lilla ofreden 1743 blev Norrboda delvis förstört av ryssarna, som då var bosatta på Ängö. De använde virke från byggnader och gårdesgårdar för att elda sina ryssugnar med, vilka var belägna på Norrbodasidan.

1798 byggdes Långgatan, dvs. vägen från Mellangårds över åkrarna västerut. Samma år skedde också den första utflyttningen ur bykärnan söderut, då Södergårds byggdes.

På 1820-talet byggdes de första torparstugorna på ofri grund.

År 1824 föddes Maria Lovisa Mickelsdotter på Pellas. Hon blev mera känd som Stormskärs Maja i romanerna av Vårdöförfattarinnan Anni Blomqvist. Tv-filmen "Stormskärs Maja" filmades delvis på granngården Vestergård på 1970-talet.

Byn har haft olika omgångar storskiften under 1700- och 1800-talen, och det sista var 1908.

Olika namns ursprung

Namnet Norrboda kommer från bosättningen i norr, boda betyder bosättning. Skepphus ("Skipphus") udden vid Kapellviken fick sitt namn av att där fanns olika typer av bodar, båt- och båtar. Sävvik, beläget nära "Skipphus", har fått sitt namn av att det där växte säv. Byviken kommer av att viken går upp mot byn. Byns samfälliga mark, västra och östra Svinvallen var en plats där byns svin vistades. Byn har också ett träsk, som dikades ut på 1950-talet, och där kunde man fiska rudor. Norr i byn mot Ängösund finns Kuggvik, viken där koggarna lade till på 1700-talet.

I Norrboda, såväl som i de andra byarna i Lumparland, hade man under bondeseglationen delar i olika fartyg och man byggde också båtar. Galeasen Rosa byggdes 1883 vid Ängösund, den såldes tio år senare till Kumlinge. Vid Skepphus byggdes galeasen Joel år 1900, men den såldes till Saltvik 1908 för 9.000 mk i guldmynt.

Det sista båtbygget i Norrboda var skonertskeppet Orion, som byggdes 1919 vid Strandnäs i byn och såldes redan 1920 till Sverige. Stjälproplatser har det funnits vid Västerskog och Kommanäsudden. Uppdragningsplats för båtar fanns vid Kil, Västerskog och Ängösund.

Skök Orion byggd 1919 i Norrboda

Bebyggelse och samfälligheter

Mangårdsbyggnaden på Pellas och bagarstugan vid Vestergård är båda från slutet av 1700-talet. I byn har det funnits tolv väderkvarnar och nio rior samt ett tiotal smedjor. I början av 1900-talet fanns det en såganläggning vid Skepphus, vilken drevs av en lokomobil. Hos Björkvalls fanns det butik och bageri, där man bl. a. tillverkade "vridna lumparlänningar", pepparmintskarameller. Butiken hade filial i Krogstad, Lumpo, Lumparby i Lumparland samt i Söderby i Lemland. Varorna till butiken kom med Ålandsbåten till Skepphus. Efter att Lumparlands Andelshandel hade grundats 1916, förbättrades vägen till Ängösundsbron för att andelshandeln den vägen skulle få sina varor. På 1950-talet inleddes mjölkbåtstransporten från skärgården till samma brygga. På 1800-talet fanns det ett tegelbruk vid Ängösund, där det slogs tegel till byggandet av Bomarsunds fästning.

Björkvalls, bageri och butik

Paus på arbete 1920-talet

Norrboda by i början av 1900-talet. Längst fram Vestergård, Pellas till höger, bakom först Mattas sedan Mickels och vid skogskanten Östergård.

Norrbodavägen 1940-talet

Norrbodabö och linberedning på 40-talet.

Lumparlands kommun

Läs mer på | www.lumparland.ax